

İthaf kitabelerinin önemi şüphesiz yaptıranın kimliğini gösteren isimler ve terimlerdir. 1190-1400 arasındaki türbe kitabeleri gözden geçirildiğinde Anadolu'da 1240 yılları sırasında belirli bir değişme olduğu görülür. Onüçüncü yüzyılın ilk yarısında Moğolların önderinden kaçan veya göçlerine sebep oldukları boylar ve topluluklar Anadolu'ya İslâmiyet çevresinde kalan yeni inançlar, değişmeler getirmişlerdir. Yeni gelenler ve getirdikleri çeşitli gelenekler, fikirler Anadolu'yu etkilemiştir. 1243 Köseadağ savaşından sonra da Anadolu siyasî gelişmelere, yön değiştirmelere uğramış, nihayet Selçuklu devleti ortadan kalkmış, yeni bir devre, Beylikler Devri başlamıştır.

Şüphesiz bu gelişmeler mimariyi etkilemiş, kökten olmasa da yüzeyde önemli değişmelere sebep olmuştur. Türbe mimarisinde 1240'dan sonra yalnız yapı sayısı çoğalmakla kalmamış özellikle gövde şekillerinde, süslemede zenginleşme olmuştur. Beylikler Devrinde türbeler Batı Anadolu'ya yayılmış, bu bölgenin geleneksel özelliklerini de içinde eriterek bir daha zenginleşmiştir.

Kitabelerde izlediğimiz paralel gelişme ve değişmeler de önemlidir. Moğolların Anadolu'ya gelmelerinden önce ithaf kitabelerinde çoğunlukla Selçuklularla ve diğer Anadolu Türk Beylikleriyle ilişkili kişilerin adlarını okumaktayız. 1240 yılından sonra devlet ve hanedan kuruluşlarına mensup şahısların yanında din adamlarının isimleri görülmeğe başlamakta, bunlar sonra çoğunluğu meydana getirmektedir.

1240 ile 1400 yılları arasında Anadolu'da dinî eğilimlerin önem kazandığını kitabelerde takip edebiliyoruz. Ünvanlar arasında dinî olanlar artmaktadır. Hattâ askerî, siyasî veya asalet payelerinin yanına dinî olanların da katıldıklarını görmekteyiz. Bu devirde dinî inançlara sarılmağı, çeşitli tarikatların kurulmasını ve güçlenmesini, tarikatlara mensup olanlara ithaf edilen türbelerin çoğalmasını kitabelerde izlemekteyiz.

ATABEY'DEKİ ERTOKUŞ MEDRESESİNDE BİZANS DEVRİNE AİT DEVŞİRME MALZEME

Yıldız DEMİRİZ

Isparta yakınında Atabey (Eski Ağras, antik Agrai veya Agrae) (1) da Selçuklu devlet adamlarından Mübarizeddin Ertokuş tarafından Sultan Alâeddin Keykubad zamanında H. 621/M. 1124 de yaptırılan medrese, mimarisi ve vakfiyeleri bakımından çeşitli yazarlar tarafından oldukça etraflı şekilde incelenmesine karşılık,(2) burada kullanılan çok sayıda ve ilgi çekici devşirme malzeme sadece kısa notlar halinde zikredilmiştir. (3).

Medrese, kapalı avlulu tipte tek eyvanlı bir yapı olup, geç antik ve bilhassa Bizans devri malzemesi bakımından adeta bir müze zenginliğindedir. Buradaki spolie'lerin çoğu orta Bizans devrine ait mimarî plastik örnekleridir. Yalnız güney duvarın dış yüzünde, saçak hattı hizasında geç antik devre ait bir büst bu grubun dışında kalır. (Resim 1) Mahallî üslûpta, kaba iş-

- 1) Agrai'nin yeri ve Bizans devrindeki durumu için Bk. W.M. Ramsay, *The historical geography of Asia Minor*, Londra 1890 (tıpkı basım Amsterdam 1962), s. 406; Türkçesi: (çev. M. Pektaş) *Anadolunun tarihî coğrafyası*, İstanbul 1960, s. 454.
- 2) Mimarisi hakkında, O. Aslanapa, «Selçuk devlet adamı Mübarüziddin Ertokuş tarafından yaptırılan abideler», *İslâm Tetkikleri Dergisi* II/1, 1957, s. 102-106; K. Erdmann, «Vorosmanische Medresen und Imarets vom Medresentyp in Anatolien», *Studies in Islamic Art and Architecture in Honour of Prof. K.A. Creswell*, Kahire 1965, s. 62; A. Kuran, *Anadolu Medreseleri*, C.I, Ankara 1969, s. 46-49, Şekil 20 (plân); Vakfiye ve kitabe için bk. İ.H. Uzunçarşılıoğlu, *Kitabeler*, İstanbul 1929, s. 221-224; O. Turan, «Selçuk devri vakfiyeleri, II. Mübarizeddin Ertokuş ve Vakfiyesi», *Belleten* 43, 1947, s. 423 vd.
- 3) En geniş bilgiyi H. Rott, *Kleinasiathe Denkmäler*, Leipzig 1908, s. 12 ve res. 14 de vermektedir. Ayrıca bk. K. Erdmann ve A. Kuran Not 2 deki yerlere ve G. Öney, «Anadolu Selçuk mimarisinde antik devir malzemesi», *Anadolu (Anatolia)*, 12, 1970, s. 22, res. 18 a, b.

lenmiş bu büst, dış cephede kullanıldığından zamanın etkisiyle de oldukça aşınmıştır.

Genellikle derleme malzeme olarak en çok kullanılan sütun başlıklarıdır. Bu yapıda da kapalı avlu kısmındaki sütunların dört başlığı da erken devirlere ait olmakla beraber çok aşınmış olduklarından bizim için ikinci plânda önem taşıyorlar (Resim 3). Sütun gövdeleri de büyük ihtimalle bir Bizans yapısından alınmıştır ve gerek bunlar, gerekse başlıkları yangın geçirmiş intibamı vermektedir. Sütunların bu yüzden çemberlerle takviye edilmesi gerekmiştir. Duvarların örüldüğü kesme taşların büyük kısmının da daha eski bir binadan alındığı muhakkak gibidir. (Resim 2).

Tam bir Selçuklu eseri olan cümle kapısı hariç, yapının gerek iç, gerekse dışında bütün kapı ve pencerelerin söve ve lentoları da devşirmedir. Bunların çoğu basit profilli olup Bizans kapılarından derlemedir (Resim 10, 13, 14, 16). Kapalı avlu kısmına ise özel bir önem verilmiş ve burada kabartma motiflerle süslü çeşitli Bizans mimarî parçaları hayli düzenli bir şekilde kullanılmıştır. İnceleme konumuzu daha çok bu parçalar, bunların Selçuklu yapısında kullanılış tarzı ve Bizans devrindeki durumları teşkil etmektedir.

I. Korkuluk levhaları ve benzeri parçalar :

1) (Resim 2) Binanın kuzey duvarının dış yüzünde kullanılmıştır. Dikdörtgen şeklindeki levha, kısa kenarlarından biri boyunca kırık olmakla beraber kabartmalı kısmının hemen hemen tamamı durmaktadır. İki ince şeritlerin meydana getirdiği bir dikdörtgenin bir eşkenar dörtgenle kesişmesinden ortaya çıkan sekiz köşeli yıldızın ortasında gene aynı tip şeritlerden, yuvarlak bir madalyonun etrafında dört küçük daireden ibaret örgülü motif bulunur. Madalyonun içindeki altı yapraklı rozet tezyinatı tamamlar. Düzgün bir işçilikle çok alçak kabartma olarak beyaz mermere işlenmiştir.

2) (Resim 4) Avludan eyvana geçişteki kademenin ön yüzünde soldan birinci levhadır. Beyaz mermerden 0.91 x 0.70 ölçülerindedir. Tezyinatına göre dikine olması gerekirken burada yatık dikdörtgen olarak kullanılmıştır. Çok alçak kabartma olarak ve mahalli zevke göre işlenmiştir. Dikdörtgen içindeki eşkenar dörtgenle buna dıştan örülü dört daire madalyon ile içten teğet bir daire ana şemayı meydana getirir. Köşelerdeki madalyonlarda birbirinin hemen hemen eşi, fakat duruşları farklı olan birer grifon bulunur. Orta madalyonda da kanat şeklinde iki yana açılmış bir bitkiye basan grifon vardır. Grifonların hepsinde kanat, kuyruk ve diğer çıkıntı yapan

kısımlar ve vücut hareketi daire şekline uydurulmuştur. Bu, daha çok doğu sanatında görülen bir özelliktir. Bu levhayı Rott, en erken 9. yy. a ait ve bu tarz korkulukların menşini doğu kabul eder⁽⁴⁾.

3) (Resim 5) Avludan eyvana geçiş basamağında soldan ikinci levhadır. Beyaz mermerden 1.29 x 0.70 m. boyutlarında dikdörtgendir. Çok alçak kabartma olarak işlenmiştir. Bazı çatlaklarına rağmen iyi durumda sayılabilir. Levha iki bordür ve bir ana yüzey olarak üç bölüme ayrılmıştır. Orta kısımda dikdörtgen içinde eşkenar dörtgen ve köşeler ile merkezde birer daire madalyon esasına dayanan hayli girift örgü sistemi ana motifi teşkil eder. Madalyon içlerinde çeşitli rozetler yer alır. Orta madalyonda uçları yuvarlak biten sekiz köşeli bir yıldız vardır⁽⁵⁾.

4) (Resim 6) 3 numaralı levhanın hemen sağında yer alır. 0.96 x 0.71 m. ebadında mermer levhadır. Çok alçak kabartma olarak işlenmiş üçüz şeritlerin meydana getirdiği dikdörtgen içinde baklava esasına dayanan örgülü şemada, köşelere yerleştirilen daire madalyonların içleri 12 köşeli rozetler, ortadakinin içi ise 9 köşeli bir rozetle doldurulmuştur. Diğer levhalara nazaran daha basit bir şema ve daha kaba bir işçilik gösterir.⁽⁶⁾

5) (Resim 7) Kareye yakın dikdörtgen olan bu levha (0.75 x 0.70 m.) 4 numaralı levhanın hemen sağında bulunur. 3 numaralı levhanın orta kompozisyonunun gerek motif gerek işçilik bakımından hemen hemen eşidir.

6) (Resim 8) 5 numaralı levhanın sağında ve bu grupta en sağdaki parçadır. Görünen kısmı 1.23 x 0.47 m. dir. Kalınlığı 11. cm. dir. Beyaz mermerden alçak kabartma olarak işlenmiştir. Uzun kenarlarından biri boyunca yere gömülüdür. Bu taraftan daha ne kadar devam ettiği kesinlikle belli değildir. Aslının ya 0.55 veya 0.90 m. olması mümkün ve ilk şekil daha kuvvetle muhtemeldir. Yanyana üç daire madalyonun birbirine ve çerçeve teşkil eden dörtgene düğümlenmesinden meydana gelen ana şemanın iki yan madalyonunda çok köşeli basit rozetler vardır. Ortadakinde ise herhalde bir haç bulunuyordu, bu kısım kazanmıştır.

II. Lento, arkitrav, korniş ve benzeri frizler :

7) Arkitrav parçası. (Resim 9) 6 numaralı levhanın önünde, eyvana

- 4) Bu levhanın bir resmi Rott tarafından neşredilmiştir, not 2 deki yerde res. 4.
- 5) Not 4 de bahsi geçen resimde bu levha da beraber görülür. Ayrıca bk. G. Öney, Not 3 deki yerde res. 18 a.
- 6) G. Öney, aynı yerde res. 18 b.

çıkış basamağı olarak kullanılmış ve bu yüzden hayli aşınmıştır. Beyaz mermerden 0.94 m. uzunluğunda, 0.16 m. yüksekliğinde, alt genişliği 0.225 (bu yönde kırık) üst genişliği 0.32 m. olan beyaz mermer blokun görünen alt (şimdi üstte kalmıştır) ve ön yüzleri alçak kabartmalıdır. Kırık olan taşın uzunluğunun aslında 1.50 m. kadar olduğu tezyinatında anlaşılıyor. Alt yüzde ortada olması gereken kısımda bir eşkenar dörtgenin çevresinde dört daire esasına göre geçmeli motif, yanda ise sekiz yapraklı rozet bulunur. Ön yüzde burmalı sütunlara dayanan kemerlerin meydana getirdiği arkad içinde bitkisel, geometrik ve örgülü çeşitli motiflerin simetrik şekilde sıralandığı anlaşılıyor.

8) (Resim 10) Kapalı avlunun giriş yönündeki kapısında lento olarak kullanılan bu parçanın aslında da buna benzer bir yer için yapılmış olduğu anlaşılıyor. Beyaz mermerden 0.22 yükseklik ve 1.92 uzunluğundaki parçanın sağ ucu eksiktir. Soldaki örgülü bölümü burmalı sütuncukların meydana getirdiği arkad motifi takibeder. Her kenarın içinde birbirinden az çok farklı palmye, selvi, hayat ağacı gibi bir bitki motifi vardır. Çok iyi durumdaki bu kabartmada sadece bir kemerin içindeki haç motifi kazınmıştır.

9) (Resim 11) Avludan kuzeydeki tonozlu mekânlardan birine geçişteki kapıda lento olarak kullanılmıştır. İncelediğimiz mimarî süsleme elemanlarından tamamen ayrılan bu parça geç Roma devrine ait ve mahalli bir üslubun ve işçiliğin eseridir. Kuvvetli ışık-gölge etkisi ve adeta dejenere olmuş bitkisel motifler dikkati çeker(7).

10) (Resim 12) Avludan kuzeydeki tonozlu mekânlardan birine geçişteki kapının sol sövesinde kullanılmış, aslında yatay olması gerekirken dikey yerleştirilmiş ve kapı kanadı için bir kısmı kesilmiştir. Mevcut parça 1.84 x 0.26 x 0.175 (aslında ca. 0.30) boyutlarında beyaz mermerdendir. Ön yüzeyindeki tezyinatta (resimdeki duruşa göre soldan sıra ile) sekiz köşeli yıldız, tezyini haç, örgü ve arkad motifleri kullanılmıştır. Halen boş olan kısımda ise herhalde bir haç motifi vardı ve bu, simetri eksenini teşkil ediyordu. Altta kalması gereken yüzeyde de aynı hizaya daha büyük boyda bir haç isabet etmektedir, fakat yarından kesildiği için dikkati çekmemiş ve kazınmadan bırakılmıştır. Bu parçada işçilik diğerlerinin çoğundan daha kaba ve çizgiler daha düzensizdir.

11 ve 12) (Resim 13 ve 14) Birbirinin hemen hemen eşi olan bu iki

7) A. Kuran, ay. esr. resim 90.

parça avlunun batısındaki simetrik kapılarda lento olarak kullanılmıştır. Bir konişin parçaları olabilirler. 0.20 x 1.49 ve 0.20 x 1.54 m. boyutlarındaki beyaz mermer frizlerin sadece bir yüzünde alçak kabartma tezyinat görülür. Burada birbirine düğümlü, içleri çeşitli rozetlerle dolgu daire madalyonlar çizgici bir üslupta alçak kabartma olarak işlenmiştir. Korniş olabileceğine göre diğer yüzlerinin işlenmemiş olması kuvvetle muhtemeldir.

13 ve 14) (Resim 15) Avlu ortasındaki havuzun kuzey tarafındaki oluğun iki yanında yerde kullanıldığından çok aşınan bu iki parçadan resimde ön plânda görünen (0.30 x 1.58 m.) horizontal, diğeri ise (0.27 x 1.56 m.) belki vertikal kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Öndekinin alt yüzünün de işlendiği ve lento veya arkitrav, arkadakinin ise korkuluk payesi olduğu tahmin edilebilir.

15) (Resim 16, 17, kşr. desenle) Türbeye giriş kısmında en üstte korniş gibi, yani orijinal fonksiyonuna uygun kullanılmıştır. 0.90 x 0.19 m. boyutlarındadır. Alçak kabartma olarak geometrik geçmeli bir bordürle süsüdür.

16) (Resim 16, 19, kşr. desenle) 15 numaralı parçanın sağındadır. 1.77 x 0.20 boyundadır. Sol ucuna yakın kısımda yer alan kazınmış haç motifini simetri eksenini kabul edersek tamamı 2.88 m. olmalıdır. 1.05 m. boyundaki 19 numaralı parçanın bunun devamı olması muhakkak gibidir. Haçın her iki tarafında oldukça girift geometrik geçme motifli bir bordür ve uç kısmında ise daha basit geometrik tezyinat vardır.

17) (Resim 16, 18, kşr. desenle) 0.75 x 0.19 boyundaki bu friz 15 numaralı parçanın devamı veya eşidir.

18) (Resim 16, 17, kşr. desenle) Türbeye girişin sol kapısında lentonun üstünde yer alan 1.10 x 0.22 boyutlarındaki bu mermer friz, şimdiye kadar incelediklerimizden farklı olarak hayli yüksek kabartma rozetlerle süsüdür. Yüzeyden 5,5-6 cm. kadar kabarık olan bu rozetler giriftçe örgülü bir bordürün yuvarlak madalyonlarında dolgu olarak kullanılmıştır.

19) (Resim 16, 17, kşr. desenle) Türbeye girişin sol kapısında arkitravdır. 1.05 x 0.21 m. boyutlarındaki bu friz, 16 numaralı frizin parçası olmalıdır. Örgülü bir bordürle süsüdür.

20) (Resim 16, 17, kşr. desenle) Türbeye girişin sol kapısında sol sövede kullanılmıştır. Bir arkitravın parçasıdır. 1.44 x 0.17 x 0.145 m. boyutlarında beyaz mermer frizin önde görülen basit geometrik motifle süslü

yüzeyi aslında arkitravın alt yüzü olmalıdır. Diğer yanı kısmen kesik olmakla beraber arkadlı ve geçmeli, 8 veya 22 numaralı parçalara benzer tezyinatı olduğu anlaşılıyor.

21) (Resim 16, 17, kşr. desenle) Aynı kapıda sağ sövede kullanılan bu parça için de aynı şeyler söylenebilir. Hasır örgüsü şeklinde bir motifle süslüdür.

22) (Resim 16, 18, kşr. desenle) Türbeye girişin sağ kapısında lentonun üstünde bulunan 1.00 x 0.22 m. boyutlarındaki friz, örgü ve içinde ağaç motifleri bulunan arkad bordürü ile süslüdür. 8 numaralı frizin parçası veya eşidir.

23) (Resim 16, 18, kşr. desenle) Türbeye girişte sağ kapının lentosudur. 18 numaralı frizin eşi veya parçasıdır. 1.01 x 0.22 x 0.13 m. boyutlarındadır.

24 ve 25) (Resim 16, kşr. desenle) Türbeye girişte sağ kapının sağ ve sol soveleri olarak kullanılan bu frizlerin (1.24 x 0.23 x 0.19 ve 1.45 x 0.265 x 0.175 m.) cepheden görünmeyen yan yüzleri 8 ve 22 numaralı parçalar gibi arkadlı sistemde süslüdür. Ön yüzleri ise karelere ayrılmış ve herbiri birbirinden az çok farklı rozet, palmet gibi desenlerle süslenmiştir. Bu yüzde kabartma çok alçaktır.

III. Sonuç :

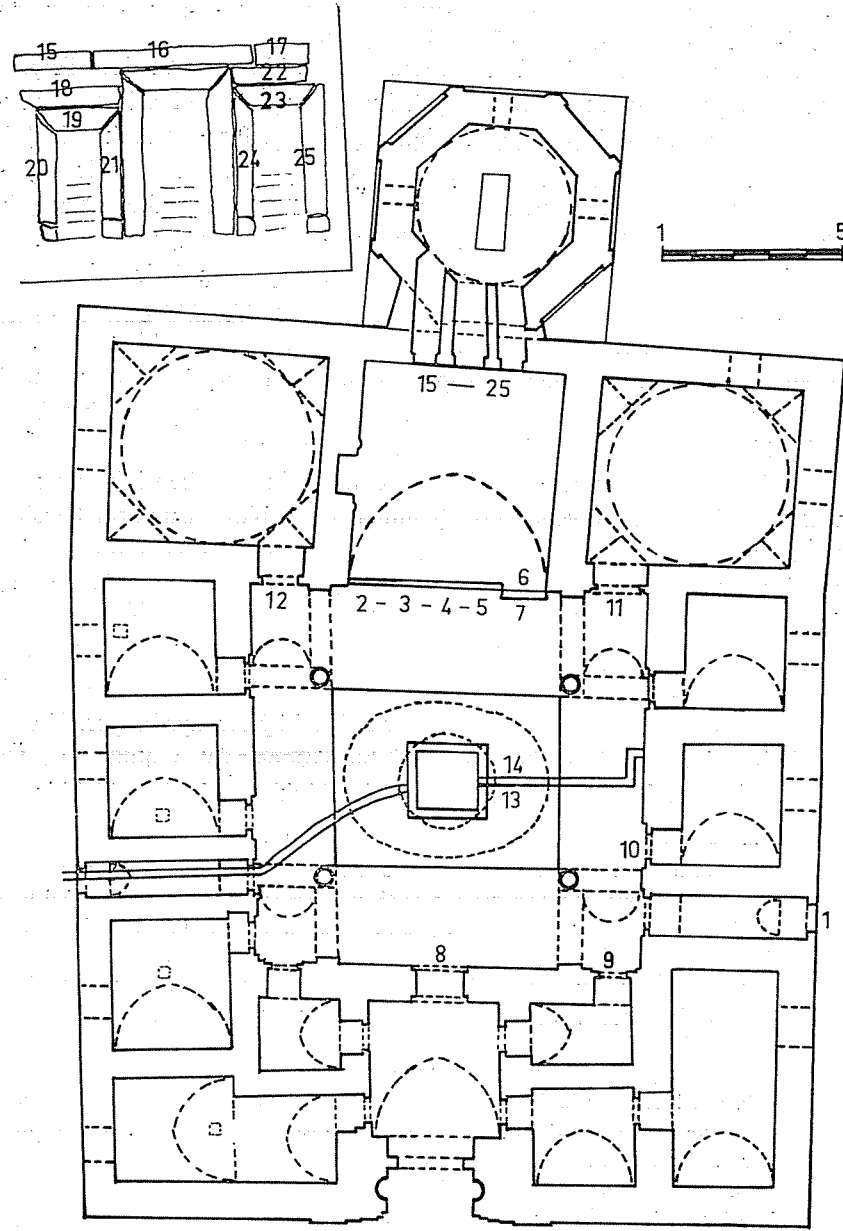
Atabey medresesinde kullanılan devşirme malzemenin başlıcasını gözden geçirdikten sonra bunların pek az istisna ile aynı işçilik ve üslûpta oldukları dikkatimizi çeker. Genel olarak hayli alçak bir kabartma tekniği temiz bir işçilikle uygulanmıştır. Geometrik şekillerin katılığa varmayan rahat bir düzenliliğe sahip oldukları görülür. Kabartmalar birbirine paralel ince iki veya üç çizgi ile temin edilmiş ve çizgici bir üslûp hakim olmuştur. Pek nadir hallerde burğu yardımı ile gölge-ışık etkisi kuvvetlendirilmiştir. Bitkisel tezyinat, geometrik çerçeve içine alınmıştır. Figürlü tezyinat sadece bir levhadaki grifonlara inhisar eder. Bu tarzdaki mimarî plastik örneklerini Batı ve İçbatı Anadolu'nun birçok merkezlerinde görüyoruz. Bu üslûp başkentten farklı olup doğuda Konya yöresine kadar uzanmaktadır. Akşehir, Afyon, Konya (Alâeddin camii yanındaki türbeler) gibi merkezler-

de spolie olarak sık sık karşımıza çıkan bu eserlerin çoğu neşredilmemiş veya yeterli şekilde ve toplu olarak ele alınmamıştır⁸⁾.

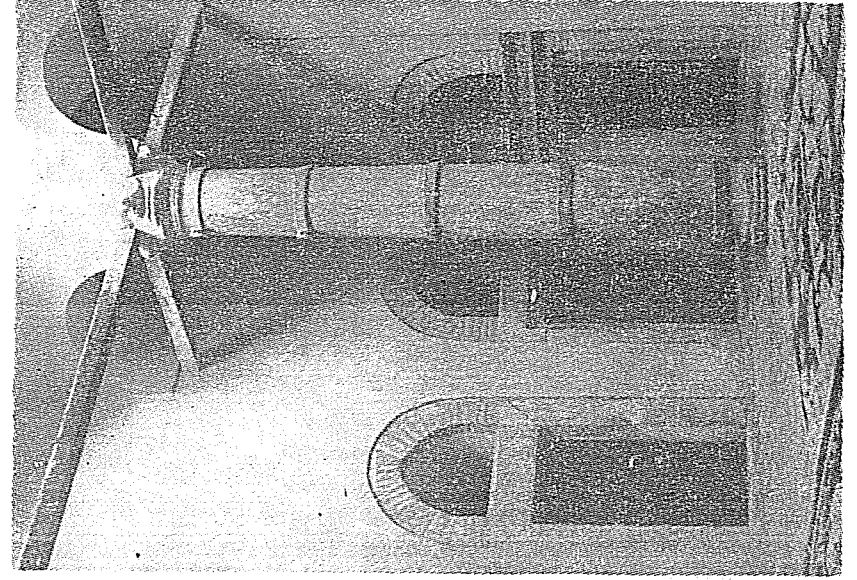
Ortaçağda hemen hemen bütün çevrelerde ve bilhassa Anadolu Selçuklularında devşirme malzemenin pek çok kullanıldığı dikkati çeker. Selçuklularda bunların, batıdaki ortaçağ eserlerindekiyle farklı olarak çok defa esas fonksiyonlarına uygun yerlerde, bazen de bir müzecinin teşhir gayretine benzer şekilde fakat hemen her zaman güzelliğini ortaya koymağa çalışarak kullanıldığı görülür. Devşirme malzemenin böyle çok kullanılmasının sebebi, herhalde kısa süre içinde geniş bir ülkeye yayılan farklı dine mensup bir devletin bu süre içinde pek çok sayıda eser meydana getirmek arzu ve ihtiyacında bulmak gerekir. İmkân ve vakit bulunduğu binasını tamamen yeni ve orijinal malzeme ile yapan ve süsleyen Selçuklu ustası, çabuk çalışması gerektiğinde bulunduğu hazır malzemeyi de kullanıyor, fakat bunu yeterli şekilde değerlendirmeyi de pek iyi başarıyordu⁹⁾.

Ertokuş medresesindeki spolie malzemenin hemen hepsinin aynı elden değilse bile aynı atölyeden çıktığı muhakkak gibidir. Bunların hepsinin aynı yerde evvelce mevcut ve belki de harap bir Bizans kilisesinden alındığı anlaşılıyor¹⁰⁾. Burada enteresan olan husus, parçaların çoğunun esas fonksiyonlarına eş veya benzer yer ve şekillerde kullanılışdır. Medreseye girildiğinde, ön plânda korkuluklar ve arka plânda türbe girişinin üçüz açıklığı bize adetâ bir kilisenin ikonostasis'ini hatırlatır. İkonostasis gibi burada da yapının en kutsal olan kısmı diğer yerlerden böylece ayrılmıştır. Esasen kanaatimizce bu parçaların hemen hepsi bir ikonostasisden alınmıştır. Üslûp ve motiflerine bakılarak 9.-10. yy. a ait oldukları tahmin edilebilir.

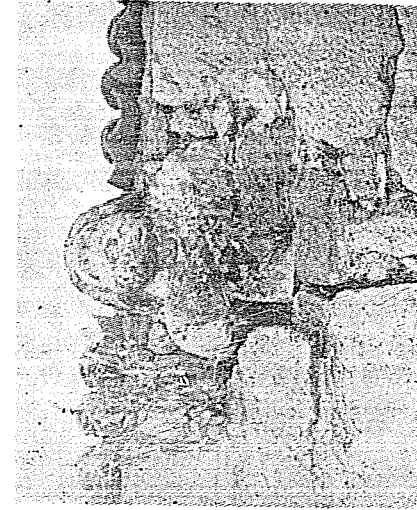
- 8) Bu konuda hazırlamakta olduğum toplu bir araştırmayı ileride yayınlayacağım. Aynı bölge içinde ka'makla beraber Uşak'ın Selçuklular köyünde meydana çıkarılan bir kilise kalıntısında bulunan parçaların çoğunun figürlü olduğu dikkati çeker. Bunlar teknik ve genel üslûp'arı bakımından da farklı olup değişik bir atölyenin eseri olmalıdırlar. Bu hususta bk. N. Fıratlı, «Découverte d'une église byzantine a Sébasta de Phrygie, rapport préliminaire», *Cahiers Archéologiques*, 19, 1969, s. 151-166.
- 9) Batı ülkelerinde spolie kullanışı hakkında toplu bilgi için bk. F.W. Deichmann, «Säule und Ordnung in der frühchristlichen Architektur, 1. Die Spolien, 2. Ordnung und Anordnung», *Römische Mitteilungen*, 55, 1940, s. 114-130; A. Esch, «Spolien, Zur Wiederverwendung antiker Baustücke und Skulpturen im mittelalterlichen Italien», *Archiv für Kulturgeschichte*, 51, 1969, s. 1-64; Türkiye'deki durum için kısa bir etüd, G. Öney, not 3 deki yazı.
- 10) Rott, medresenin bir kilisenin kalıntıları üzerine inşa edildiğine muhakkak nazarı ile bakar, hatta plânın kilise ile ilgili olmayışını adetâ garipser, kşr. ay. esr. s. 12.

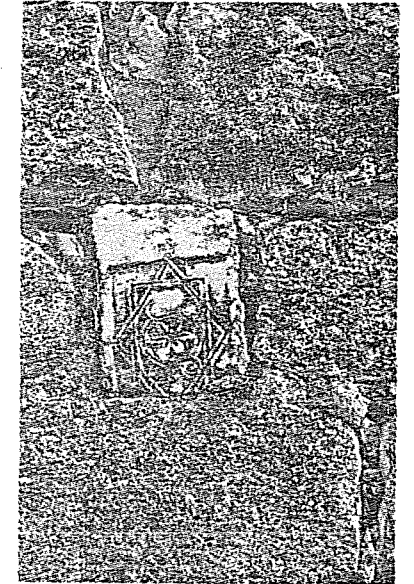
Şekil: 1. Plân ve spolie'lerin yerlerini gösteren desen.

Resim 3. Deyirme sütun ve başlığı.

Resim 1. Antik büst.

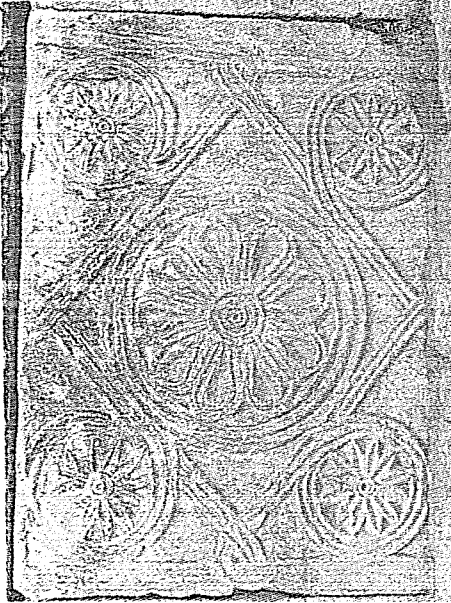

Resim 2. Kuzey duvar ve korkuluk.

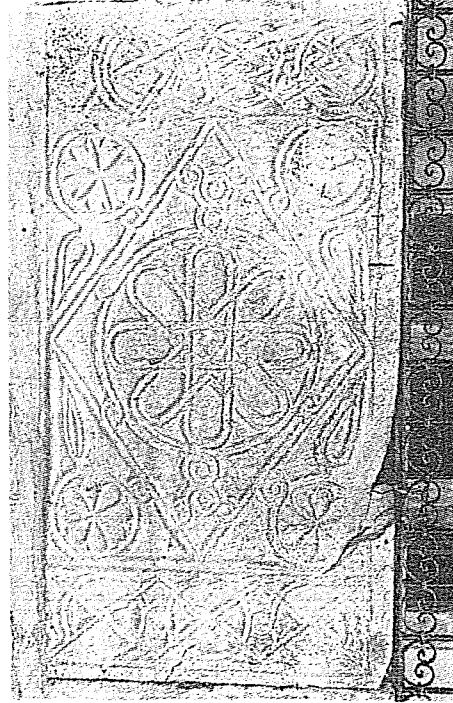

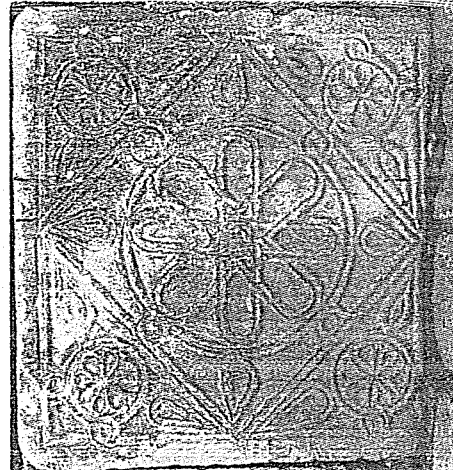
Resim 4. Griffon'lu korkuluk levhası.

Resim 5. 3 Numaralı korkuluk levhası.

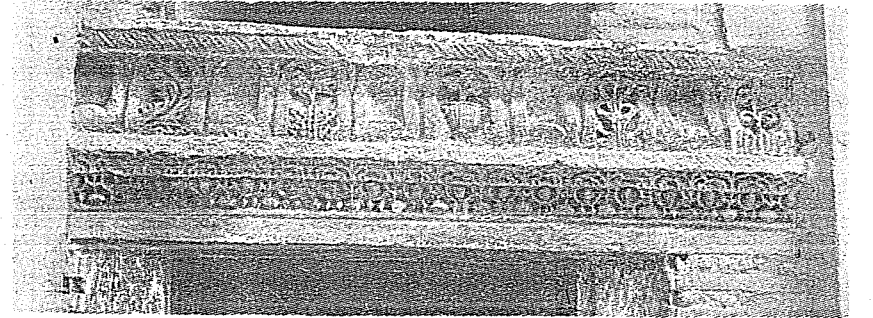
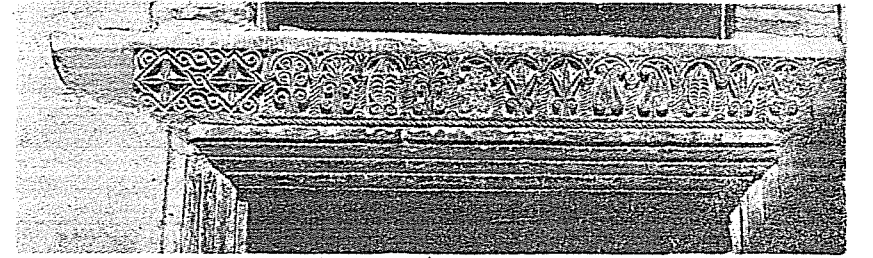
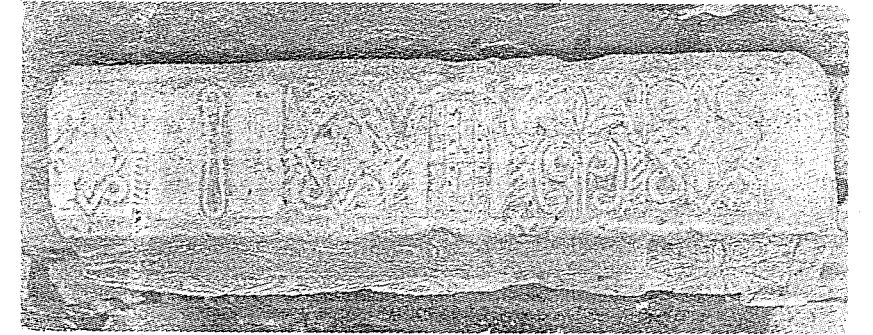
Resim 6. 4 Numaralı korkuluk levhası.

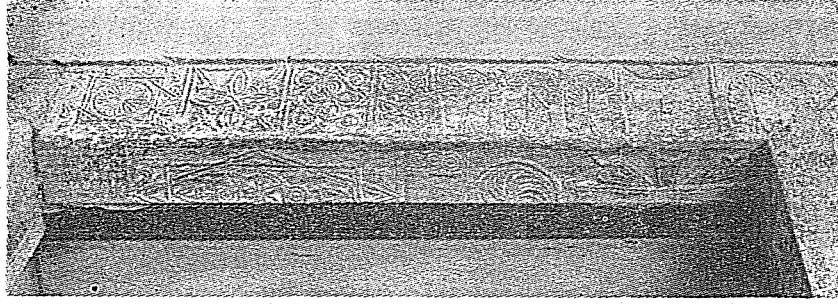
Resim 7. 5 Numaralı korkuluk levhası.

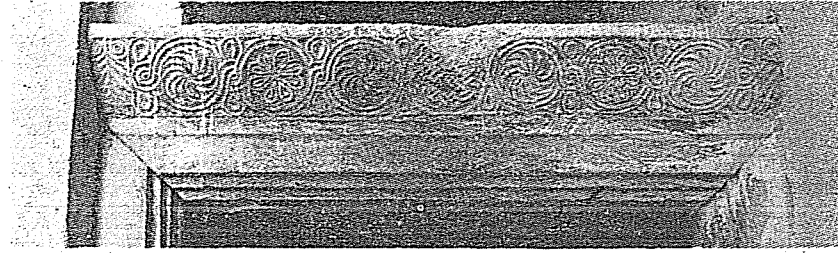
Resim 8. 6 Numaralı korkuluk levhası.

Resim 9-11., 7, 8 ve 9 Numaralı frizler.

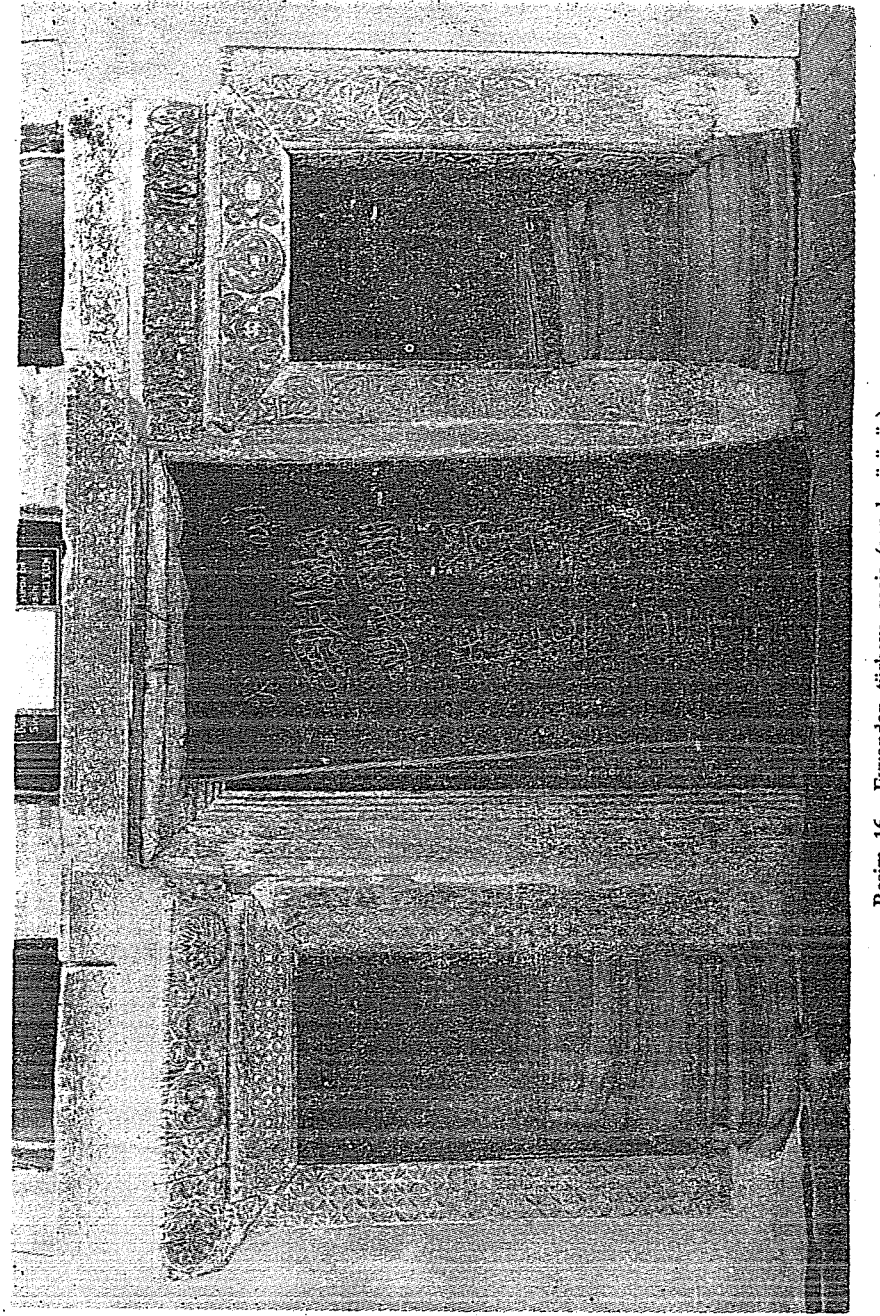
Resim 12. 10 Numaralı friz.

Resim 13 ve 14. 11 ve 12 Numaralı frizler.

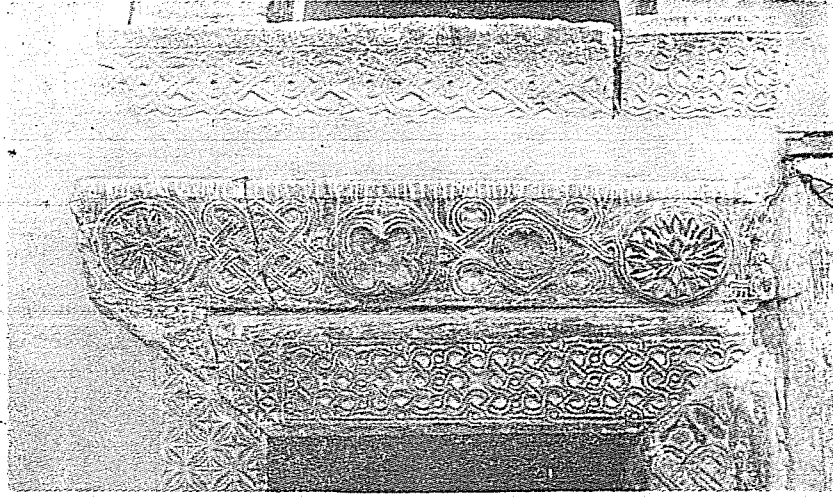

Resim 15. Havuze giden oluktaki frizler (No. 13 ve 14).

Resim 16. Eyvandan türbeye geçiş (genel görünüş).

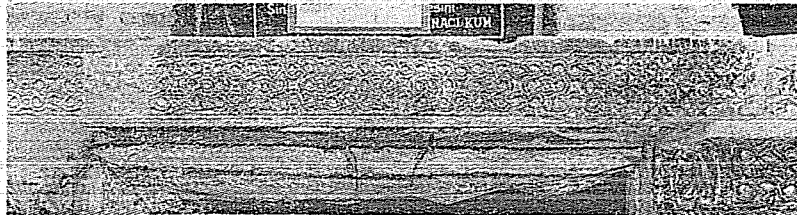

Resim 17. Türbeye girişte sol kapının üst kısmı.

Resim 18. Türbeye girişte sağ kapının üst kısmı.

Resim 19. Türbeye girişte orta kapının lentosu.

BÜYÜK SELÇUKLU SULTANI ALP ARSLAN'A HEDİYE EDİLEN GÜMÜŞ TEPSİ

Şerare YETKİN

Sultan Alp Arslan zamanından kalmış kitabeli, tarihi ve ustası belli en önemli eser şüphesiz, bugün Boston'da Museum of Fine Arts'da muhafaza edilen gümüş tepsidir. Bu pek önemli eserin bulunmasının yankıları da çok büyük olmuş ve geniş bir inceleme konusu olarak yayınlanmıştır⁽¹⁾. Eser, iyi cins bir gümüşten yapılmış olup, yüksek kenarlı ve 43.2 cm çapında geniş bir tepsidir. (Resim 1). Gümüş tepsinin değeri, hem tarihî hemde Sanat Tarihî yönünden incelenirse büsbütün artmaktadır. Sultan Alp Arslan'a aid olduğu bilinen, bugüne kadar elimizde kalan tek eser olmasından tarihî önemi pek büyüktür. Bu önem, tepsinin tam ortasında ve geniş kenarı çevreleyen bordürde okunan, gayet iri ve ihtişamlı bir kuffî yazı ile yazılmış kitabenin muhtevasında belirir (Resim 2). Tepsinin ortasında zarif bir kuffî yazı ile as-Sultân Adudud'dîn olarak sultanın ünvanı ve lâkabı ya-

- 1) A.U. Pope, A Seljuk silver salver, *Burlington Magazine*, LXIII (1933), s. 223-24.; Wiet, A Seljuk silver salver, II, *Burlington Magazine*, LXIII (1933), s. 229.; H.J. Plenderleith, Scientific examination of an eleventh century Persian salver, *The Museums Journal*, XXXIII (1933), s. 280-84.; A.K. Coomaraswamy, An eleventh-century silver salver from Persia, *Bulletin of the Museum of Fine Arts*, XXXII, (1934), s. 56-58.; W.G. Dooley, Priceless treasure of early Persian art comes to Boston, *Boston Evening Transcript*, Boston, August 4, 1934.; *The Museums News*, Washington, D.C. October I, 1934, s. 2.; A.U. Pope, A great find: Alp Arslan's silver salver, *The Illustrated London News*, February 23, 1935, s. 311.; H.J. Plenderleith, The re-engraving of old silver, *Bulletin of the American Institute for Persian Art and Archaeology*, IV (1935) s. 72-73.; A.U. Pope, Foliate patterns on the Alp Arslan salver, *Bulletin of the American Institute for Persian Art and Archaeology*, IV (1935) s. 74-78.; R. Harari, Metalwork after the early Islamic period, *A survey of Persian Art*, III, London-New York 1939, s. 2500-01.